

CESTAMI SVĚTLA

MIMOŘÁDNÁ PŘÍLOHA K 63. ČÍSLU ČASOPISU DOTEKY
VYDANÁ PŘI PŘÍLEŽITOSTI 130. VÝROČÍ NAROZENÍ
SLAVNÉ HLUCHOSLEPÉ AMERIČANKY
HELENY KELLEROVÉ

Vážení čtenáři Doteků,

letos začátkem léta si nejen v Americe připomněli sto třicáté výročí narození vyjímečné hluchoslepé osobnosti – Heleny Kellerové. Když jsme na jaře letošního roku začali přemýšlet o tom, jak při té příležitosti přiblížit nejen vám, ale celé veřejnosti její neobyčejný životní příběh a myšlenkový odkaz, nahrály nám do ruky hned dvě okolnosti: velmi zdařilé druhé vydání knihy o Heleně Kellerové Via lucis, které v loňském roce vyšlo v nakladatelství Práh, a dále setkání s autorkou této knihy, paní Jindrou Jarošovou. Paní Jarošová souhlasila s tím, že v letním čísle Doteků nám na sebe v rozhovoru prozradí nejen něco o své práci na této knize, ale i o svém dlouholetém působení v roli redaktorky Československého a později Českého rozhlasu, kde mimo jiné léta připravovala pořad oblíbený mezi všemi osobami se zrakovým postižením. Ano, tušíte správně, jednalo se o pořad Doteky.

To by však i tak bylo málo, říkali jsme si, Helena Kellerová si přece v našich Dotecích zaslouží rozsáhlejší vzpomínku. A byla to znovu Jindra Jarošová, kdo mě nasměroval ke spolupráci se svou bývalou kolegyní z Českého rozhlasu, redaktorkou Jarmilou Lakosilovou, kterou osud Heleny Kellerové oslovil před lety natolik, že si se svědomitostí a pečlivostí sobě vlastní obstarala veškeré dostupné materiály o této neobyčejné hluchoslepé americké spisovatelce, a dokonce se vypravila za oceán navštívit její rodný dům. Z původně plánovaného dvou až třístránkového článku vznikl natolik zajímavý a rozsáhlý materiál, že jsme se rozhodli jej vydat jako mimořádnou samostatnou přílohu letního čísla Doteků.

Když jsme si na jaře dělali mezi našimi hluchoslepými členy a klienty menší průzkum, uvědomili jsme si, jak málo se toho dnes o Heleně Kellerové stále ví. Na otázku „Jak vás ovlivnil její životní příběh?“ nám byl málokdo schopen odpovědět. K našemu překvapení jsme zjistili, že knihu Via lucis četlo jen minimum našich

čtenářů. A to nás utvrdilo v přesvědčení, že právě pro vás, hluchoslepé, může být příběh Heleny Kellerové nejvíc inspirující, takže dnes si již tento titul můžete zapůjčit v naší odborné knihovně nejen v tištěné, ale i v digitální podobě. Postup, jak se lze stát čtenářem knihovny a též seznam titulů k zapůjčení, najdete na našich webových stránkách <http://www.lorm.cz/cs/knihovna/>. Věřím, že následující setkání s Helenou Kellerovou bude pro vás minimálně stejně obohacující, jako bylo a je pro nás.

Petra Zimermanová
ředitelka o.s. LORM

Jak mě ovlivnila Helena Kellerová

Když jsem si přečetla životní příběh geniální Heleny Kellerové, uchvátila mne její nezlomná víra, že s hluchoslepotou nemusíme náš život jen přežívat, ale můžeme ho prožít naplno i s celou jeho krásou, jak se to podařilo právě Heleně.

Helena Kellerová měla to štěstí, že její učitelka a přítelkyně Anna Sullivanová s ní vlastně prožila celý život, byla průvodkyní a tlumočnicí na každém kroku, bez její pomoci by se Helena nemohla stát tím, kým se stala. Na druhé straně však byla Helena velký dřič a nic z toho, co dokázala, nedostala zadarmo, ale musela na sobě neskutečně tvrdě pracovat.

A jak mne ovlivnil její život? Nevím, jestli mne ovlivnil, ale je to opravdu obdivuhodná žena a celým svým životem nám ukázala, že hluchoslepotou náš život ani svět nekončí, ale záleží také na našem rozhodnutí, jak jej naplníme a jakou mu dáme podobu.

Váša Turková

Nádherná chvíle na vrcholu by neznamenal ani zpolovic tolik, nebýt temných údolí, která je třeba překonat.

Vše má své divy a zázraky, i slepota a němota.

Helena Keller

Psalo se o ní na prvních stránkách světových deníků jako o zázračném dítěti, později jako o nejstatečnější ženě Ameriky. To, co dokázala, jakou proměnou prošla, je povzbuzením a inspirací nejen pro podobně postižené a jejich blízké. Helenin příběh promlouvá také k těm, jimž dobře slouží všechny smysly, a přesto toho zvládli v mnoha ohledech méně než ona, která před dovršením jednoho roku a osmi měsíců svého věku oslepla i ohluchla.

Připomeňme si aspoň něco z toho, co už asi všichni známe z knihy *Via lucis* od Jindry Jarošové: Helena Kellerová se narodila 27. června 1880 v Tuscumbii, malém městě státu Alabama na jihovýchodě USA jako prvorozená dcera kapitána Arthura Kellera a jeho o dvacet let mladší druhé ženy Kate rozené Adamsové. Po oslepnutí a ohluchnutí, které ji jako malou postihlo, měla velké štěstí. První spočívalo v tom, že její otec byl nejen redaktorem tamního týdeníku, ale také zámožným vlastníkem bavlníkové plantáže. Proto mohl

své dceři najít a platit soukromou učitelku. (Míval ale po ruce málo hotových peněz a sám si pak od učitelky, která měla nástupní plat 25 dolarů měsíčně, hotovost někdy i půjčoval.) Podruhé se na Helenu, tehdy už bezmála sedmiletou, usmálo štěstí, když se tou učitelkou stala 21letá Anna Sullivanová (14. 4. 1866 – 20. 10. 1936).

Začátky výchovy a výuky byly svízelné, ale Anniny lidské vlastnosti, její životní zkušenost (to, že sama jako dítě na nějaký čas oslepla) a též její mimořádné pedagogické schopnosti spolu s Heleninou nesmírnou touhou po kontaktu s okolím, s jejím nadáním a houževnatostí – to vše dokázalo divy. Před těžce postiženou dívkou se otevřely netušené možnosti. Ač sama ponořená do tmy a ticha, záhy se vydala cestami světla.

Naučila se dohovořit jednoruční prstovou abecedou, číst i psát jak Braillovým písmem, tak latinkou, hmatem „odezírat“ mluvená slova ze rtů, chápat abstraktní pojmy a posléze též nahlas mluvit... Získala základní i středoškolské vzdělání. Kromě své mateřštiny, školské latiny spolu s řečtinou si osvojila též francouzštinu a němčinu. S pomocí své až neuvěřitelně výkonné, obětavé a ctižádostivé učitelky zvládla posléze bakalářské studium historie a filologie na Harvardské univerzitě, které ukončila mezi nejlepšími, magna cum laude – s velkou pochvalou. Celkově ji ale vysokoškolské studium zklamalo. Byl to podle ní hlavně vyčerpávající běh, něco jako dostihy s překážkami, a výsledky neodpovídaly vynaložené námaze. Ani tady se však nepoddávala svému osudu. Snažila se, aby dostála povinnostem, které na sebe vzala, a aby přitom, navzdory všem omezením, byl její život bohatý a plný.

Při přednáškách na univerzitě sedávala vedle ní Anna, která jí nesmírně zručně do dlaně tlumočila. Když přišly domů, zapisovala si Helena všechno, co si zapamatovala, na psacím stroji Braillovým písmem; pro komunikaci s pedagogy měla ještě jiný, speciální stroj, který psal latinkou. Anna jí pomocí prstové abecedy předčítala z knih, z vlastních výpisků a z toho, co pro ni našla ve slovnících.

První rok studia byl pro Helenu rokem vystřízlivění a samoty. Zapsala si, že škola nenechává čas na přemýšlení nebo snění a že výsledkem studia je mozek přecpaný různými informacemi. Někdy měla pocit, že žije v izolaci, jakoby „obestřena studenou mlhou“.

Dokonce i oblíbené psaní se pro ni na čas stalo břemenem, které chvílemi až nenáviděla. Nakonec však dr. Charles Copeland hodnotil její anglické kompozice jako nejlepší, které kdy od svých studentů četl.

S Annou jezdívala Helena na dvojkole, s ostatními studenty chodívala plavat, s některými hrávala šachy nebo dámu. Citlivě vnímala něčí přítomnost, vibrace kroků, vůni parfému, zažehleného škrobu z dívčích halenek nebo mýdla z rukou. „Slyšela“, když směla přiložit konečky prstů ke rtům mluvčího, ale deptalo ji, že není schopna důvěrné konverzace s člověkem, který neovládá prstovou abecedu, a že její řeč je „zmrzačená“.

Jediná ze všech směla bydlet mimo areál univerzity. S Annou si proto sehnaly irskou služebnou a najaly malý dům s výhledem na stromy, pole i na vzdálenou řeku. To odloučené bydlení zprvu zvýšilo Heleninu izolaci. Později se ale kolem Anny vytvořila skupina diskutujících studentů, kteří je navštěvovali. Helena zaznamenala své vzpomínky na tehdejší večery u hořícího krbu, v kruhu dychtivých a vtipných mladých mužů, na to, jak popíjeli mošt, pražili kukuřici a s potěšením „trhali na kusy“ nejrůznější témata – společenská, literární, filozofická i náboženská. Vyskytoval se zde též mladík jménem Charles. S ním Helena chodívala krmit veverka, podle závanu křídel spolu počítali přelétávající ptáky, jejichž zpěv se jí někdy pokoušel vyťukat do dlaně. Krátce se objevuje i jakýsi Patrick. Později však o žádném z nich nenajdeme už ani zmínku.

Na vysoké škole Helena napsala svou první knihu, vzpomínky na dětství, rané mládí a léta studia. Sama pro ni vymyslela i název: *The Story of My Life – Příběh mého života* (1903). Ta byla, spolu s nejméně sedmi z jejích dalších knih, přeložena do více než padesáti jazyků; v poněkud zkrácené podobě roku 1904 též do češtiny. Snad bychom mohli docílit i vydání nového českého překladu. Autorčino autentické podání, její postřehy a úvahy za to stojí.

Již časopisecká verze Heleniných vzpomínek, která vycházela od prosince 1901 do konce roku 1902, vynesla na tehdejší dobu značnou finanční částku, tři tisíce dolarů. Z té sumy se hned po podepsání smlouvy s Annou radovaly, vzápětí je však stresující termínované psaní pro tisk donutilo hledat pomocníka. Seznámily se

tak s mladým pedagogem, který přednášel na Harvardské univerzitě anglickou literaturu. Byl to pětadvacetiletý John Macy – vysoký, pohledný, společenský. Přivydělával si jako redaktor a s Helenou se rychle dohodl na tom, za jakých podmínek s ní bude na přípravě jejího rukopisu spolupracovat. Naučil se rychle prstovou abecedu a poté, co téma rozvrhnul do dohodnutého počtu pokračování, svědomitě opravoval chyby a navrhoval úpravy či doplnění chybějících souvislostí. Byl to také on, kdo od počátku trval na tom, aby Helena začala svůj text hned chystat i pro vydání knižní, které sám dojednal – oblíbil si Helenu natolik, že s ní debatoval, chodil na procházky a také se s ní mnohdy místo Anny učil. Hrávali spolu i šachy: čtverečky na šachovnici plasticky vystupovaly, bílé figurky byly o něco větší než černé... A když jednou Helena padla únavou, přepisoval John na stroji celou noc čtyřicet stran jejího rukopisu, aby ho stihla včas odevzdat.

O honorář za knihu se podělili všichni tři. Heleně a Anně umožnil zvelebit starý statek ve Wrenthamu, vesnici vzdálené asi hodinu jízdy autobusem od Bostonu, v jehož blízkosti byla univerzita. John Macy na rekonstrukci tohoto statku, obklopeného asi třemi hektary zanedbané půdy, pracoval celé prázdniny po Helenině promoci, která byla roku 1904 v den jejích 24. narozenin. Zjednáni byli i místní řemeslníci. Dvě spíže a mlékárnu přestavěli na Heleninu pracovnu, před její ložnicí ve druhém podlaží vystavěli dlouhou krytou lodžii, aby se tam i za deště mohla procházet. Provazy a řetězy napjaté od stromu ke stromu, od jedné budovy ke druhé zase tvořily síť, která Heleně umožňovala bezpečně chodit a plně přitom vychutnávat rozličné vůně zahrady i polí. Přátelé je sem jezdili navštěvovat mnohdy na celé týdny. Jídlna tehdy voněla čerstvými květinami, voskem hořících svíček, chutnými pokrmy, kolínskou mužů a parfémů žen – ty vnímala Helena zvláště citlivě, protože lidi rozlišovala hlavně podle vůní a pachů.

Heleninou mladou krásou byl John Macy okouzlen, do starší Anny se zamiloval. Po dlouhém Annině váhání se 2. května 1905 vzali. A když se vrátili z krátké svatební cesty, kterou Helena strávila se svou matkou, žili dál společně ve starém wrenthamském domě, který si zhruba rok předtím upravili. Na fotce z té doby Helena stojí

vzpřímená, štíhlá, přirozeně půvabná, jakoby připravená podat ruku Johnovi; Anna, o něco tmavší, menší, spíše baculatá, s vlasy do uzlu, hezká a usměvavá, zjevně šťastná, se sklání k manželovi; John jako nejvyšší z nich sedí; má oválný obličej, jemný orlí nos, výraznou bradu, vlasy rozčísnuté pěšinkou skoro uprostřed – je vážný, vypadá trochu jako ušlechtilý indiánský náčelník a jediný se dívá do objektivu. On a jím zřejmě ovlivněná Helena byli stoupcem socialistického hnutí, John dokonce stoupcem velmi radikálním. Anna se svými sklony k depresím vyznávala názory konzervativní. Nejen proto mezi nimi někdy docházelo k rozladění a neshodám. Tehdy John říkal: „Kdybychom se někdy nerozkmotřili, nemohli bychom se mít tak rádi!“

Na statku žili dlouho bez služebnictva, a tak si práci rozdělili: John převzal roli údržbáře, informátora o novinkách z domova i ze světa a také roli předčítatele. Psal literární kritiky, prózu i poezii. Anna, která neměla ráda domácí práce, byla výbornou kuchařkou a zahradnicí, působila jako Helenina asistentka a sekretářka; Helena, hrdá na svou samostatnost, sklízela ze stolu, myla nádobí, stlala postele a uklízela pokoje. Kromě toho vyřizovala na svém psacím stroji hromady korespondence z celého světa (John nebo Anna jí dopisy „předčítali“) a pracovala na knize *Svět, v němž žiji* (1908). V ní líčila své prožitky a pocity, které tehdy veřejnost zajímaly víc než její názory. Jednu kapitolu např. věnovala vůním, jinou vibracím. Uvádí, že je citlivá na drsné zvuky, třeba na škrábání, hrčení kol, skřípání rezavých pantů či zámků a přímo se děsí „chvění mlhy“.

Myslím, že těch pět let, které strávila se svými dvěma přáteli na statku ve Wrenthamu, bylo neklidnějším a asi i nejšťastnějším obdobím Helenina života. Zde také vstoupil do kvalitativně nového období vztah mezi fenomenální učitelkou a její stejně fenomenální žačkou. Anna už Helenu nešetřila, nic před ní netajila, netaktizovala. Helena soudí, že čím víc spolu hovořily, tím méně myslely podobně. Nastal mezi nimi vztah vzájemného respektu dvou nezávislých dospělých lidí. Řekla bych, že po vyčerpávajícím studiu to byla Helenina léta zrání, jakási příprava na další rušný život.

Krásná a inteligentní Kellerová, opředaná pověstí zázračného

dítěte, provázená dlouho svou učitelkou Annou Sullivanovou či vždy aspoň jednou ze svých asistentek, se stala velmi činnou a známou. V únoru roku 1913 zahájila přednáškovou cestu po Americe, kterou sponzorovala socialistická strana, jejíž členkou se již dříve stala. Během tohoto prvního velkého putování však Annu sklátila těžká chřipka a Helena si znovu bolestně uvědomila, jak je závislá na kvalifikované cizí pomoci. Proto nyní již bez váhání přijala doživotní roční finanční rentu ve výši pět tisíc dolarů, kterou jí už před několika lety nabídl ocelářský magnát, známý mecenáš, zakladatel významné veřejně prospěšné nadace Andrew Carnegie. Ona tehdy ale jeho dobře míněnou nabídku jako zastánkyně socialistického hnutí z principu odmítla.

Na své první mezikontinentální přednáškové turné se Helena Kellerová vydala v lednu 1914 a znovu o rok později. Této druhé cesty se už zúčastnila i mladá imigrantka ze Skotska Polly Thomsová, která ovládala komunikaci s hluchoslepými a stala se Heleninou asistentkou i sekretářkou. Pomáhala tak zprvu v práci Anně, která občas postonávala a znovu se jí začal zhoršovat zrak, takže jí hrozilo oslepnutí.

Další přednáškové turné však Helena opět absolvovala se samotnou Annou. Polly totiž zamířila do Skotska za nemocnou matkou. Když se ale v létě roku 1916 obě z cest vrátily, Anna onemocněla; bylo vážné podezření, že má tuberkulózu, na níž zemřeli matka a bratr. Helena se, nerada, opět musela na čas uchýlit do péče své matky. Krátce předtím se jejím sekretářem stal o sedm let mladší Peter Fagan, nadšený socialista, kolega Annina manžela Johna Macyho z redakce novin *Boston Herald*.

Mladý sekretář byl brzy natolik okouzlen Heleniným půvabem, ale zřejmě též úspěchy této silné osobnosti, že se do ní zamiloval. Svěřil se jí a požádal svou zaměstnavatelku o ruku. Helena, zprvu ohromená, posléze jeho cit sdílela. Zamilovaných si všimlo i služebnictvo. Ti dva spolu totiž chodívali ruku v ruce na dlouhé procházky podzimním lesem, Peter jí předčítal nebo s ní debatoval a líčil jí společnou budoucnost, v níž chtěl být nejen jejím manželem, ale také asistentem a sekretářem. Vzpomínky na jeho vyznání a rodící se vztah pocházejí z pera samotné Heleny. Říká, že jeho lásku vnímala jako jasné slunce, které ozářilo její bezmocnost a osamění.

(Byla to tehdy pro ni doba plná nejistoty, obav o zdraví nemocné učitelky a stesku po ní.) Helena píše, že vskutku pocítila touhu spojit svůj život s životem muže a že jí na chvíli bylo, jakoby tančila u nebeských bran.

Příznivcem možného Helenina manželství byl už dlouhá léta před známostí s Faganem její otcovský přítel, vynálezce telefonu Alexander Graham Bell. Ten s ní ještě jako se začínající vysokoškolskou studentkou vážně mluvil o jejím půvabu a možné budoucí lásce směřující k manželství. Ona byla z této jeho intimní promluvy dost nespokojená. Namítla, že si neumí představit muže, který by ji mohl chtít za ženu. Připadalo jí, jakoby se měl oženit se sochou. Na to ji její starý přítel ujistil, že je ještě moc mladá, a dodal, aby se kvůli svému handicapu nenechala nikým odradit od štěstí.

Můžeme se tedy domnívat, že by se Helena za Petera Fagana provdala nebyť až nepochopitelně tvrdého odporu její matky i mladší sestry Mildred? Těžko soudit. Víme jen, že když se o záměrech zamilované dvojice dověděla léta ovdovělá Kate Kellerová, udělala své dospělé dceři scénu a jejího sekretáře týž den propustila... Nevíme, proč Helena po matčině zásahu upustila od společného plánu tajného sňatku na Floridě a s pomyslením na manželství se rozloučila. Psala však, jak je ráda, že zažila, co je to být milována, cítit, že po ní někdo touží. Podle ní tehdy *chyba nebyla v lásce, ale v okolnostech*.

Brzy se naštěstí ukázalo, že Anna tuberkulózu neměla, poměrně brzy se uzdravila a Helena pak dál, často za účasti Polly, sledovala domácí i světové dění, psala, přednášela a nějakou dobu k nelibosti Anny vystupovala spolu s ní také v kabaretech. Během let ji přijali všichni američtí prezidenti včetně Johna Kennedyho a dovolili jí, aby se konečky prstů dotýkala jejich tváře. Seznámila se, zčásti na svých veřejných přednáškách, mj. s Thomasem Edisonem, Henry Fordem (ten ji osobně provedl svou továrnou), Charlie Chaplinem, Enrico Carusem (slavný tenorista jí zazpíval a ona mu směla naslouchat konečky svých prstů na jeho hrdle) a Markem Twainem, který usoudil, že *nejzajímavější dva charaktery devatenáctého století jsou Napoleon a Helena Kellerová*.

Helena byla hluboce věřící, ale také činná v socialistickém hnutí a v National Woman's Party, která bojovala mj. za hlasovací právo žen. Jako výborná organizátorka, publicistka a spisovatelka znovu a znovu usilovala o zlepšení situace slepých a hluchoslepých, o jejich rehabilitaci a vzdělávání – aby mohli vést plnohodnotný život naplněný smysluplnou prací. Šlo jí však též o zlepšení sociálních poměrů a lékařskou prevenci, aby k oslepnutím nedocházelo. Podílela se na založení American Foundation for the Blind (Americká nadace pro slepé), v roce 1931 vystoupila v New Yorku s úvodním projevem na 1. mezinárodní konferenci věnované problematice nevidomých, pomáhala jim peněžními sbírkami a zejména po druhé světové válce se jí dařilo probouzet či zvyšovat zájem o jejich výchovu. Měla však na mysli rovněž zákaz používání jaderných zbraní a lepší porozumění mezi národy. Podnikala kvůli tomu od roku 1945 během let velká přednášková turné po několika zemích Evropy, ale také po Austrálii, Novém Zélandu, Japonsku (touto zemí cestovala dva měsíce, byla též v Hirošimě i Nagasaki a na shromáždění v Tokiu promluvila ke třem stům tisícům lidí). Neopominula ani méně bezpečné země jako Izrael, Libanon, Sýrii, Jordánsko, jižní Afriku, Indii a Pákistán... Celkem při naplňování svého poslání navštívila dvacet pět států. A jako první ženě vůbec jí byl roku 1955 udělen čestný doktorát Harvardské univerzity.

Po opakovaných slabých atacích mozkové mrtvice, z nichž první ji postihl v roce 1962, zhruba rok po smrti věrné Polly Thomsonové, se Helena stáhla do soukromí. O dva roky později jí prezident Johnson udělil nejvyšší americké civilní vyznamenání – *Presidential Medal of Freedom*. To však již nemohla osobně převzít. Žila dál s ošetřovatelkou Winifred Corbalyovou, která Helenu znala už z dřívějška a soudí, že si i jako nemocná zachovala svou krásu, dokázala žertovat, byla příjemná a šťastnější než kdykoliv dřív. Helenin poslední dům, nazvaný na počest Anny *Maple Ridge* podle jejího oblíbeného místa ve Skotsku, byl v kraji luk, lesů a potoků v Eastonu, pošta Westport, ve státě Connecticut – necelých 15 km na severozápad od Bridgeportu. V tomto domě také zemřela, a to ve spánku, 1. června 1968. Ráno přivolaný lékař zaznamenal i to,

že měla na rtech úsměv. Její popel je uložen spolu s popelem její učitelky ve washingtonské Národní katedrále.

Když Helena Kellerová dopsala svou první, dodnes nejčtenější knihu *Příběh mého života*, bylo jí 22 let. Tehdy se ještě občas bouří proti osudu, její srdce je, jak doslova píše, *dosud vzpurné, neposlušné a vášnivé*. Už tehdy se však snaží nemyslet na sebe a *v úsměvu jiných rtů vidět své štěstí*. Později pak dokázala nejen to, co si uložila a zapsala už jako čtrnáctiletá do svého deníku: *Myslet jasně, beze spěchu a zmatku, milovat každého upřímně, při všem jednání mít na mysli nejvyšší cíl a bezpodmínečně důvěřovat Bohu*.

Prožila dlouhá léta činorodého života naplněného prací pro druhé. Byla toho názoru, že i handicapovaný člověk (a to nejen muž, ale i žena) má být co nejvíc soběstačný a má pracovat. Poznamenala si: *Jen ten, kdo pracuje a přispívá tak lidskému společenství, je jeho součástí*. V knize *Mé náboženství* (1926) zase konstatuje: *Choří nebo zdraví, slepí nebo vidoucí, všichni jsme zde za určitým účelem a nechť jsme v kterémkoliv postavení, konáme-li nějaké užitečné činy, líbíme se Bohu lépe, nežli hojnými modlitbami nebo zbožným odříkáním. Chrám nebo kostel jsou prázdné, pokud je nenaplní dobrota života*.

To, co ona na své pouti z temnoty a němoty zvládla, co na svých cestách prozářených vnitřním světlem dokázala, jaké názory i jaký vnitřní život měla a co pro ostatní vykonala, považuji za největší možný zázrak jednoho lidského života.

Jarmila Lakosilová

Za touto zdí je zahrada a domek, v němž se Helena narodila, i dům, v němž po svém osudném onemocnění s rodiči žila.

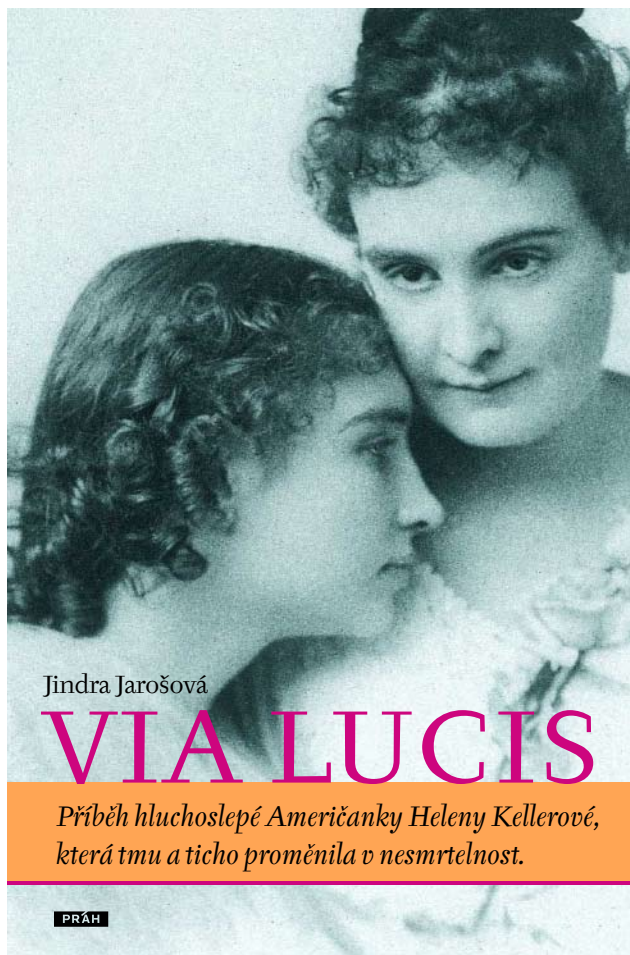
Hlavní obytný dům dal postavit Helenin dědeček již roku 1820, pouhých pět let po založení osady Tuscumbie. Vlajka vpravo od vchodu doplňuje vlajku americkou; reprezentuje stát Alabama. Je bílá, jen široké překřížené úhlopříčky na ní jsou červené.

V tomto bílém domku blízko hlavního domu, obývaného tehdy rodiči jejího otce, se Helena narodila; žila zde společně s otcem, matkou a služebnou až do svého onemocnění, které ji připravilo o zrak i sluch. Brzy po příchodu své učitelky tu pak krátce pobývala jen s ní ve výchovné izolaci, aby ji rodiče nemohli rozmazlovat. Jsou zde jen dvě ložnice – velká čtvercová a malá užší, kterou původně užívala služebná manželů Kellerových. Anna s Helenou tu měly každá ložnici vlastní; větší z nich jim ve dne sloužila jako obývací pokoj a učebna.

Legendární pumpa, jejíž chladná voda způsobila díky Annině důmyslu takový převrat v Helenině myšlení i cítění, je překvapivě blízko hlavního domu.

Poštovní známka s dvojportrétem fenomenální dvojice žačky a její učitelky byla v USA vydána roku 1980, ke stému výročí Helenina narození. Stejná fotografie, která se stala předlohou pro známku, zdobí obálku loňského 2. vydání úspěšného dokumentárního románu o dětství a raném mládí nejstatečnější Američanky všech dob.

Bustu Heleny Kellerové z alabamského mramoru vytvořil hrabě Hans-Albrecht Harrach z Mnichova.

Tento stále platný americký čtvrtdolar, první s nápisem v Braillově písmu, byl dán do oběhu v roce 2003. Zalíbil se však sběratelům natolik, že se s ním jako s platidlem už v USA téměř nesečkáte. Na lícové straně má latinský nápis *Spojenými silami* a anglický *Duch odvahy* – oba se váží k osobnosti Kellerové, jejíž jméno je vyraženo Braillovým písmem.

Rodné město

Rodištěm Heleny Kellerové je malé město založené roku 1815 v severozápadní části státu Alabama na jihovýchodě Spojených států, které má dnes zhruba osm tisíc obyvatel. Rozkládá se v teplé úrodné rovině, jen pár kilometrů na jih od řeky Tennessee, v nadmořské výšce pouhých 138 metrů. Původně se jmenovalo *Coldwater* – *Studená voda* – podle pramene, v jehož blízkosti začalo růst. V rozlehlém městském *Spring Parku* tu pramen tryská dodnes. Je velmi vydatný, dává 242 litry vody za vteřinu a v letním vedru k sobě jako magnet přitahuje každého, kdo sem přijde. Když jsem si v něm loni koncem června ve vedru 35 stupňů Celsia chladila ruce, říkala jsem si, že sem Kellerovi určitě někdy vzali malou hluchoslepou Helenu, aby jí udělali radost.

V blízkosti pramene je socha indiánského náčelníka jménem Tas-ka-Ambi. Bílí osadníci měli v minulosti přátelský vztah k jeho lidem, původním obyvatelům této oblasti. Protestovali proti jejich vládou nařízenému vyhánění do neúrodných končin, ukryvali před deportací indiánské ženy i děti a na počest spřáteleného indiánského náčelníka záhy přejmenovali své městečko na Tuscumbii. Došlo k tomu před rokem 1819, v němž Alabama vstoupila do svazku Spojených států amerických.

Na každém kroku je patrné, že Helena Kellerová je zde ctěná a vážená. Kromě areálu, v němž se narodila, nese v Tuscumbii její jméno také ulice, knihovna, škola, moderně vyhlížející nemocnice i park poblíž ní. A v nedalekém centru celé tamní oblasti, v městě Florence, kde vychází i regionální deník, se jejím jménem ozdobila jedna fakulta tamní univerzity. Také tam jsem se, díky pomoci mé sestry, která mě doprovázela, zajela podívat a pořídila jsem z cesty i dokumentární fotografie. Jimi mohu doložit rovněž to, že Helenin rodný kraj není žádnou nudnou rovinou: je rovinatý, ale též poněkud

zvlněný, protkaný šťavnatou zelení luk, keřů i stromů, borovými či smíšenými lesíky. A pár mil na západ od Tuscumbie se rozkládají *Freedom Hills – Pahorky svobody* – jejichž název mi připomněl konec bratrovražedného klání o zrušení jižanského otroctví, válku Severu proti Jihu z let 1861–1865. Bojoval v ní i Helenin otec, který v době míru do těchto pahorků tak rád jezdíval se svými přáteli na hony, jak o tom píše ve svých vzpomínkách Helena.

Neopomněly jsme navštívit *Festival Heleny Kellerové*. Ten se tu na počest slavné rodačky koná každý rok koncem června, kolem data jejích narozenin. Stihly jsme jeho 31. ročník. Na pódiu ve *Spring Parku* se denně střídali populární zpěváci a zpěvačky s kapelami různých žánrů; byla tam prodejní výstava výtvarných prací, farmářský trh a stánky s atrakcemi i s občerstvením; děti i dospělí se mohli svézt zmenšenou variantou starého vláčku. Městem šel snad dokonce dvakrát slavnostní průvod, skupina zájemců z různých končin Ameriky, a nejen z ní, ve vražedném vedru absolvovala pěší exkurzi po místních památkách. K vidění byla malá přehlídka autoveteránů, probíhala sportovní utkání, konalo se přijetí u pana starosty. Prvním presbyteriánským kostelem, v němž byla Helena pokřtěna, zněl hojně navštívený komorní koncert; v Muzeu umění nás zaujaly obrazy nevidomých a hluchoslepých dětí, nejlepší práce z každoroční soutěžní přehlídky mnoha škol... Ani jsme nemohly všechno absolvovat, když jsme chtěly opakovaně vyhledat to nejlepší. Třikrát jsme se naším vypůjčeným miniautem vydaly několik kilometrů ulicemi Tuscumbie (jsou uspořádány do tvaru roštu jako by narýsované podle pravítka) k místu spojenému s narozením a dětstvím Heleny Kellerové. Nachází se stále ještě trochu na okraji města, severovýchodně od centra, a návštěvníci tam mají přístup po celý rok.

Hlavní obytný dům i většinu doplňkových staveb nechal postavit Helenin dědeček roku 1820 ve starém koloniálním stylu. Je přízemní, s obytným podkrovím a jeho půdorys má tvar obdélníku uprostřed jehož širší strany obrácené k jihu, a tedy ke vchodu do areálu, jsou vstupní dveře. Po každé straně dveří vidíme záhy dvě velká bílá okna s pruhy tmavě zelených okenic. Vchod do domu chrání před deštěm i před žhavými slunečními paprsky otevřená veranda. Vede k ní

několik bytelných schodů z červených cihel. Zvenku je dům obložen bílými horizontálně kladenými palubkami z omyvatelného plastu. Sedlovou střechu domu i stříšku verandy kryjí dřevěné šindele. V syté zeleni okolní zahrady se stavba pěkně vyjímá. Podle břečťanů, které se tu dodnes porůznu hojně pnou, dostal dům a podle něho později i celý areál název *Ivy Green – Zelený břečťan*.

V přízemí domu jsou čtyři stejně velké dost prostorné pokoje, dva po každé straně široké chodby, která vede od hlavního vchodu až k východu na bývalý hospodářský dvůr a do zadní části zahrady. První vlevo od vchodu je obývací pokoj; o kus dál po stejné straně následuje jídelna. Pravá strana je vyhrazena ložnicím. Druhá z nich, s oknem do dvora, je věnována památkám na Helenu Kellerovou a její učitelku Annu Sullivanovou. V ostatních místnostech nacházíme původní zařízení a vybavení – nábytek, obrazy, sošky, svítidla, zrcadla; v jídelně je prostřeno a jinde můžeme vidět různé větší i drobné předměty osobní potřeby, dokonce některé oděvy Kellerových. Ve všech místnostech v přízemí jsou krby a na všech oknech v domě okenice. Zařízení je bytelné a účelné, nejsou tu žádné zbytečnosti. Člověk vidí i cítí, že tu bydleli lidé sice zámožní, ale dobří hospodáři, žádní zbohatlíci, kteří cítí potřebu stavět na odiv svůj majetek.

Do podkroví vedou dřevěné schody. Z chodby blízko nich můžeme otevřenými dveřmi nahlédnout do komory, v níž malá Helena jednou zamkla svou matku. Vlevo, nad obývacím pokojem a jídelnou, je velká společná ložnice Anny a Heleny. Na protilehlé straně v ložnici obdobných rozměrů spávali Helenini bratři. Sestřička Mildred našla útočiště v mamčině ložnici.

Ve staveních opodál hlavní stavby bydlelo služebnictvo. Hlavně tu ale byla velká černá kuchyně a pod její střechou i pokoj pro kuchařku. Za dům byl vyhoštěn i záchod, koupelna a prádelna. Z někdejších pomocných budov zbyla ještě stodola se seníkem v patře, kolna na dříví, kryté stání pro bryčky, malá stáj...

O kousek dál, na východ od zadního traktu domu, je malý domek častý u větších obytných domů amerického Jihu. (Podle našich měřítek, ale zas tak docela malý není.) Ten stavěl až Helenin otec, bydlel v něm po svatbě se svou druhou ženou Kate a zde se jim též narodila prvorozená dcera. K ruce měli jednu služebnou a společně

zde žili až do Helenina osudného onemocnění v únoru 1882. Ona po letech v *Příběhu mého života* popsala tuto část svého domova takto: *Domek byl celý obrostlý révou, zimolezem a popínavými růžemi. Ze zahrady vypadal jako malé loubí. I pavláčka před ním byla úplně zakryta žlutými růžemi... ty byly nejkrásnější. Ve vázách severních států jsem nikdy nenašla takové srdce utěšující růže, jaké byly v mém domově na jihu. Visívaly z naší pavláčky a naplňovaly celé okolí svou vůní neposkvrněnou výpary země.*

Pověstná pumpa kdysi čerpající pitnou vodu, která způsobila Helenino prozření, je na původním místě, jen kousek od zadního vchodu do domu, pod dodatečně zbudovaným bělostným přístřeškem, za nízkým dřevěným plůtkem. Už se ale nepoužívá, prý aby zůstala zachována i pro další generace.

Ze stovek drobných i větších upomínek na Helenu Kellerovou stěsnaných v jediné místnosti uvnitř hlavního domu mi nejvíce utkvěly v paměti tři: busta, která ji zachycuje jako zralou ženu s harmonickým výrazem ve stále pěkném, souměrném obličejí; černobílá zvětšenina patnácticentové americké poštovní známky s dvojportrétem žačky a její učitelky; zvětšenina zvláštní medaile s postavou sedící Kellerové – až dodatečně jsem se dověděla, že je to obrázek dnes už vzácného, ač stále platného amerického čtvrt dolaru z roku 2003. Najdeme tu ale také masívní psací stroj s Braillovou abecedou, vše, co se dochovalo z Heleniných objemných knih psaných Braillovým písmem, její poznámky, fotografie, dobové noviny, různá ocenění a všelijaké další předměty; též upomínky na některé z jejích četných zahraničních přednáškových cest i dárky z celého světa.

Mnohé z toho, o čem Helena psala, mi přišlo na mysl, když jsem se v pohodě procházela kolem domu zahradou, která byla dřív mnohem větší, neboť měla i velkou užitkovou část, na niž navazovaly pozemky Kellerových táhnoucí se dva a půl kilometru severně, až skoro k řece Tennessee. Nyní má zahrada zhruba půl hektaru a zůstal z ní zachován hlavně anglický park. Větve jeho víc než 150 let starých jehličnanů jistě konejšily svým chladivým stínem i Helenu. Poutníka ale pohladí po duši též zdejší magnolie, mimózy, růže, břečťany a další záhony květů vzadu za domem, kde je i bylinková zahrádka, jaká tu byla v době Helenina dětství. A není to žádná

náhoda. O všechny ty byliny a květiny tu pracně pečují proto, aby se nevidomí, kteří sem putují z celého světa, mohli těšit ze stejných vůní, jež měla po svém oslepnutí tolik ráda sama Helena.

Podél zahrady zvenku dojdeme k divadlu pod širým nebem, kde se před vyprodaným hledištěm s šesti sty sedadly každý rok koncem jara a začátkem léta uvádí hra Williama Gibsona *The Miracle Worker* – *Divotvůrkyně*. Zachycuje krátkou radost Kellerových z narození dcery, z jejích pokroků, nemoc a tragédii, již způsobila, čas trápení a tápání, obtížné začátky Heleniny výchovy a školy hrou až po náhlé, proudem chladné vody vyvolané duchovní osvícení hluchoslepeho děvčátka, které s pomocí své geniální učitelky „divotvůrkyně“ prošlo až neuvěřitelnou proměnou.

Všimla jsem si vloni, že představení z prvních řad sledují vozíčkáři i lidé s berlemi či holemi a z pyramidovitě uspořádaných řad za nimi stovky zdravých spolu s dalšími, méně zjevně postiženými. Jsou zde rodiče s malými dětmi, školáci, mladí i dospělí, senioři a celé rodiny. Jezdí si sem pro to, co právě potřebují. Pro odvalu, odhodlání, víru, naději, lásku, radost z daru života...?

Letošní 49. ročník divadelních představení se konal od 4. června do 10. července. Informace o příštím termínu a všem potřebném, co s tímto divadlem souvisí, ale také o tom, co se děje či bude dít v celém areálu *Ivy Green*, najdete na www.helenkellerbirthplace.org, kde je též žádoucí rezervovat si vstupenky. Více o příštím festivalu, jeho termínu a náplni na stránkách www.helenkellerfestival.org; praktické informace jsou dostupné na www.colbertcountytourism.org, kde se lze e-mailem dovědět též o vhodném ubytování a o mnohém, co se v Tuscumbii a celém regionu děje.

V pražské agentuře Smart jsem zjistila, že s americkou leteckou společností Delta by letos koncem června stála zpáteční letenka do města Nashville se všemi poplatky 21 865 Kč. K tomu se ale musí připočítat suma za půjčení malého auta přímo na letišti i za benzin jak na cestu do Tuscumbie (160 km) a zpět, tak na ježdění po městě a okolí. Kdyby se tam ale vydali společně čtyři cestovatelé s malými zavazadly a rozdělili si náklady na půjčení auta (to je, jako všude v Americe, naprosto nezbytné), benzin i noclehy, šlo by si takovou výpravu naplánovat.

Helenin rodný kraj na mne velmi silně zapůsobil. Líbilo se mi klidné městečko se spoustou modliteben a kostelů, krásným parkem, starým vlakovým nádražím, bílými domy v zeleni zahrad. Příjemné byly malé obchody a rodinné restaurace, každotýdenní farmářský trh i to, že se v Tuscumbii ještě rozlišuje svátek od pátku – obchody tu byly v neděli zavřené, kostely plné. Líbilo se mi také to, že lidé se tu na nás bezdůvodně profesionálně nezubili, ale o to ochotněji poradili a pomohli, když nás třeba viděli hledat něco dále v mapě, nebo stát s autem trochu stranou na silnici; sami nám vycházeli vstříc, když jsme se váhavě rozhodovaly, zda už je třeba jít poprosit o radu. Všichni měli nekonečnou trpělivost s mou krajně jednoduchou českou angličtinou. A bývalá seržantka amerického letectva, než by nám dlouze vysvětlovala cestu, raději jela několik mil před námi a k hledanému cíli nás dovedla.

Helenin rodný domek i sousedící hlavní obytný dům a snad vše na pozemku Kellerových je zapsáno na Seznamu historických míst Spojených států; u nás bychom řekli, že je to národní kulturní památka. V celém tomto památkově chráněném areálu a v Tuscumbii vůbec jsou zvláště vítanými a váženými hosty všichni handicapovaní.

Jarmila Lakosilová

Použitá literatura:

Dash, Joan: *The World at her Fingertips*. New York, Scholastic Inc 2001.

Keller, Helen: *The Story of My Life*. New York, Signet Classics 2002.

Keller, Helen: *Mé náboženství*. Přeložila O. Hanausková. Praha, B. Kočí 1928.

Keller, Helen: *My Later Life*. New York, Greenwood 1968.

Za doplňující informace a četné konzultace autorka děkuje

Sue Pilkilton, ředitelce areálu Ivy Green, Tuscumbia.

Poděkování za pohotové dodání reprodukce americké poštovní známky z roku 1980 patří Janice Williams, pracovníci Colbert County Tourism & Convention Bureau, Tuscumbia; za poskytnutí reprodukce obálky druhého vydání knihy *Via lucis* s dvojportrétem Heleny a Anny majiteli nakladatelství Práh Martinu Vopěnkovi.

o.s. LORM – Společnost pro hluchoslepé

Zborovská 62, Praha 5

Tel/fax: 257 325 478, info@lorm.cz,

www.lorm.cz